

КИТОБГА МУНАВВАТ

*Abdullayeva Mohira**Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti**“Dastgohli kitob grafikasi” yo’nalishi**II-bosqich magistranti.*

Annotatsiya Ushbu maqolada bugungi kunda dolzarb bo’lib borayotgan kitobxonlikni oshirish, yangi avlodni kitobni sevishga o’rgatish, ularni yangi kitoblarga qiziqishlarini kuchaytirish hamda oldingi kitoblarga nisbatan bugungi kitoblar orasidagi muvozanatni tikalab, ularga yangiliklar kiritish, hamda ustki bezak qismlarini yangicha zamonaviy yonashuvlar bilan bezash xususida so’z borib, kitobning ahamiyati va muammolari haqida bir qancha mulohazalar yuritiladi.

Tayanch so’zlar: Kitob, san’at, madaniyat, nashriyot, bezak, zamonaviy, adabiyot.

XXI-asrda rassomlar olimlar va kashfiyotchilar uchun chegaralar belgilab qo’yish imkonsiz bo’lgani kabi, kitobni ham tizimli ravishda fundamental hodisa sifatida aniqlash yanada qiyinroq. Kitob madaniyat ramzi sifatida, bilimlar ombor sifatida, ijod ob’ekti sifatida, o’zining butun tarixi davomida moddiy obekt ko’rinishida ma’lum bir davrga xos estetik badiiy-konstruktiv tushunchalar timsolidir. Kitob bizning histuyg’ularimiz va ongimizga cheksiz xilma-xil ta’sir ko’rsatadi, u nafaqat eshitgan narsalarni ko’rsatadi balki ma’nosi bilan hayajonlantiradi.

O’zbekistonda san’atga bo’lgan e’tibor kuchaytirildi va uning ijtimoiy iqtisodiy hayotdagi o’rnini belgilab berishda bir qator islohotlar amalga oshirildi. Bu boradagi islohotlarga yana bir misol bo’la oladigan yana biri prezidentimiz Shavkat Miromonovich Mirziyoyev kitobxonlik madaniyatini oshirish bo’yicha komissiya tuzish to’g’risida bir qator hujjatlarni imzoladi. Bundan ma’lum bo’lib turibdiki bugungi kun madaniyati uchun zarurligi madaniyat hamda san’at ko’rinishlari unda mujassamlashishi yaqqol aks ettirgan kitobga yuzaki qaramasligimiz talab etiladi. Bu ham kelajakni barkamol ishonchli avlodlar qo’liga topshira olishimizga zamin bo’ladi.

Bu maqolani yozishdan maqsad bugungi kunda dolzarb bo’lib borayotgan kitobxonlikni oshirish yangi avlodni kitobni sevishga o’rgatish ularni yangi kitoblarga qiziqishlarini kuchaytirishdan iborat. Shu qatorda oldingi kitoblarga nisbatan bugungi kitoblar orasidagi muvozanatni tikalab ularga yangiliklar yaratish qo’shimchalar kiritish, hamda ustki bezak qismiga yangicha zamonaviy yonashuv olib borilayotganini kuzatish, tahlil qilishdan iborat. Yangi kitoblar orqali madaniyatini san’atini vatanimizga tushunarli tarzda yetkazib bera olish nafaqat vatanimizga balki boshqa mamlakatlarga ham to’la to’kis yetkazib bera olishdan iborat.

Mavzuning dolzarbligi kitobning badiiy madaniyati, uslubi, an'analarga munosabati va boshqalarni tizimli ko'rib chiqishga kiritish imkoniyati bilan ham belgilanadi. Kadrlar tayyorlash masalasini zamonaviy kitob nashriyotida ham muhim deb hisoblash kerak: dizaynerlar, muharrirlar va yagona nashriyot tarmog'iga ulangan barcha mutaxassislar. O'qish jarayonida ular kitob dizaynining zamonaviy muammolarini yo'naltira olishlari, samarali nashr etishning asosiy modelini tushinishlari va natijada jamoada ijodiy ishlashni o'rganishlari kerak.

O'zbekistonda yangi islohotlar olib borilmoqda san'atimizga yanada e'tibor kuchaytirildi davlat kutubhonalari, elektron kitoblar shaxsiy kutubxonalar hamda har bir oliy ta'lim kutubxonalari tashkil etildi.

Kitobning o'tmishi tarix bilan chambarchas bog'liq, o'sha davr tasviriy san'at va grafikasida rassomlar qo'lyozma kitoblarni yaratishda katta rol o'ynagan. Ular shrift, bezaklar va chizmalarning yaratuvchilari edi. Rassom tasviriy san'at vositasida g'oyaviy-badiiy dizaynni o'zida mujassam etadi va kitobning badiiy-dekorativ qiyofasini yaratadi. U nafaqat shriftlarni bilishi va ulardan foydalana olishi, ularni o'zgartira olishi, o'z g'oyasiga, kitob uslubiga, adabiy asar tabiatiga mos keladigan yangi uslublarni yaratishga qodir bo'lishi kerak. Rassom illiyustratsiya ustida ishlayotganda, keyingi sahifadagi to'plam chizig'iga qanday mos kelishini, kitobning tarqalishi qanday bo'lishini aniq tasavvur qilishi kerak. Hozirgi vaqtda adabiyotning turli tuman va kitoblarning har xil turlari mavjud bo'lib, ularning maqsadi va o'quvchilar doirasi tiraji, shakli, dizayn darajasi va xarakterini belgilaydi. Badiiy adabiyot kitob nashr etishning eng katta bo'limi bo'lib, u tasviriy san'at bilan chambarchas bog'liq, shuning uchun u yaxshi ishlab chiqilgan va tasvirlangan bo'lishi lozim. Bolalar uchun kitoblar o'zining boy dizayni, katta formatlari va tushunarli, o'qilishi oson va ranglarga boy turilari bilan mashhur. Siyosiy adabiyotlar, qoida tariqasida, oddiy va qat'iy ranglarda yaratilgan bo'lib, fotosuratlar ko'pincha illyustrativ material sifatida ishlaydi. Ilmiy-texnikaviy adabiyotlar (darslik va lug'atlar) kamtarona bo'lmasa ham, kamtarona tarzda tuzilgan. Maxsus nashrlar bibliofil deb ataladigan maxsus guruhni tashkil qiladi. Bunday nashrlarning dizayni va illyustratsiyasi eng yaxshi ustalarga ishonib topshirilgan. Ommaviy nashrlar uchun ishlatilmaydigan nodir va qimmatbaho materiallar ishlatiladi. Tasvirlar bilan birinchi qo'lda yozilgan kitoblar X asrda paydo bo'lgan. XV asr o'rtalarida nashriyot ixtirosi kitobning keng tarqalishiga yordam berdi. Kitobning o'ziga xos xususiyati uning nashriyot bilan bog'liqligi, nashriyot ishlab chiqarishdagi mehnat darajasiga va madaniyatiga bog'liqligidir. Kitob vazifalari quyidagilarga bo'linadi:

- **kitob dizayni** - tashqi ko'rinishi, chizilgan shrift elementlari, matn turlarining kompozitsion tuzilishi va boshqalar.

- **kitobning ichki bezagi**- chizmalar yordamida badiiy matnni obrazli yaratish.

Kitob zamonaviy insonning eng muhim ma'naviy ehtiyojlaridan biri bo'lib, u rassomning ham, nashriyot va matbaachilarning ham mehnatini uzviy birlashtiradi. Bu odamlarning ahl mehnatigina to'laqonli kitob yaratadi

Bolalikka munosabat har qanday alohida xalq va umuman insoniyat madaniyatining rivojlanish darajasining ko'rsatkichidir. Bolalik madaniy-tarixiy kategoriya sifatida uning o'ziga xos ma'naviy va moddiy mahsulotlarida namoyon bo'ladi. Bolalik submadaniyatini koinotning ma'lum bir modelini tashkil etuvchi, har bir shaxs dunyosining individual rasmini yaratishga yordam beradigan va shu bilan birga odamlarni birlashtirgan kitob kabi muhim tarkibiy qisimsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. madaniy hamjamiyat. Bolalar kitobi bolalar adabiyotining mavjudligi shakli sifatida o'zining xilma-xilligi va o'ziga xos badiiy timsoli sifatida kichik o'quvchiga insoniyat jamiyatining me'yorlari va an'alarini yetkazishga chaqirilgan. Biroq bugungi kunda dunyoda kechayotgan globallashuv jarayonlari tufayli bolalar kitobi nashriyotida ob'ektiv qarama-qarshiliklar kuzatilmoqda. Bu jarayonlar xalqlarning madaniy o'ziga xosligini saqlab qolish muammosiga sabab bo'ldi. Bunday vaziyatda "urf-odatlar genezisi muammolari, sivilizatsiyalashgan taraqqiyotning mumkin bo'lgan natijalari va mevalari tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda". Madaniyatning ildizlari va kelajagiga bo'lgan qiziqish xalqlarning madaniy begonalashuvi va tushunmovchilik muammosini hal qilishning zaruriy shartlaridan biri sifatida ko'rib chiqilishi kerak, bu esa, o'z navbatida, boshqa jiddiy nizolarni keltirib chiqarishi mumkin. Bunday ziddiyatlarni hal etishda gumanitar fanlar, jumladan, kitob tarixi, adabiyot, kitobshunoslik fanlari ma'lum rol o'ynashi mumkin. Ayniqsa, kitobshunoslik kitobni madaniyatning alohida tarkibiy qismi deb hisoblaydi, xuddi shunday moddiy va ma'naviy ishlab chiqarish mahsuli sifatida ishlaydi. Kitobning ijtimoiy jihatlarini madaniy hodisa sifatida ko'rib chiqish uning jamiyat hayotidagi rolini, madaniyatlararo o'zaro ta'sirdagi ahamiyatini aniqlash imkonini beradi. Bunday sharoitda bolalar kitobi bolaning ijtimoiylashuvi va madaniyatining zarur elementi sifatida, bugungi kunda jiddiy ko'rib chiqilayotgan ulkan salohiyatga ega manba sifatida birinchi o'ringa chiqadi.

Yana bir qarama-qarshilik zamonaviy sharoitda o'qish modellarini o'zgartirishning dinamik jarayoni mavjudligi bilan bog'liq. "Adabiy markazchilik" sharoitida shakllangan va deyarli butun XX-asr davomida mavjud bo'lgan sobiq model endi asta-sekin o'z pozitsiyalarini yo'qotmoqda. Zamonaviy bolalar shunday kuchli axborot ta'sirini boshdan kechirishyaptiki, ular o'qish uchun intellektual va hissiy resurslarga ega emaslar. Kitob o'qishga, adabiyotga qiziqish pasaygan bugungi kunda nafaqat bolalar adabiyotini asrab-avaylash, balki ushbu eng muhim kitob reklamasini hamda radio eshittirishni shakllanishi, rivojlanishi va faoliyatining tarixiy tajribasini ham hisobga olish muhim ahamiyatga ega. Bunday sharoitda bolalar kitoblarini nashr etuvchilar bolalarning ehtiyojlarini kuzatib borishlari va ularga tezda javob berishlari

kerak. Zamonaviy mahalliy bolalar kitoblari nashriyotida bolalar kitoblarining badiiy salohiyatini oshirish yo'lida ma'lum o'zgarishlar yuz berdi. Ushbu hodisaning muhim tarkibiy qismi - nashriyot repertuariga yuqori badiiy kitoblarni qaytarish, eng yaxshi adabiy namunalarni aniqlash, bolalar kitoblarini nashr etish tajribasini o'rganish va o'zbekiston an'analarini davom ettirish uchun o'tgan yillardagi kitob nashri tajribasiga murojaat qilishdir. Bu maqolaning dolzarbligi ham shundan iboratki, kitob va adabiyotga nisbatan ma'lum mafkuraviy talablar barham topgan yangi sharoitda bolalar kitoblari tarixini xolis o'rganish va baholash zarurati paydo bo'ladi. Bundan ko'rinib turadiki bolalar kitoblarini ko'rinishlari hamda ichki ma'lumotlarni boyitish bolalarni kitobga qayta tarbiyalash bizning eng muhim vazifamizga aylanadi.

Foydalanilgan manbalar:

1. ziyonet.
2. Bolalar adabiyoti.
3. daryo.uz.